

Наталія Бідасюк (Хмельницький, Україна)

Азіатсько-американське оповідання на карті сучасної американської літератури

Nataliya Bidasyuk. Asian American Short Story on the Map of Modern American Literature. Asian American short stories are systematized by different principles: chronologically, by writers' ethnic origin, by their belonging to a certain immigrant generation, thematically. Each approach reveals peculiarities of short stories as well as formats our understanding of identity of both Asian American and American in general.

Key words: Asian American, chronology, immigrant generation, aesthetics, identity.

Наталья Бидасюк. Азиатско-американский рассказ на карте современной американской литературы. Азиатско-американские рассказы систематизируют за разными критериями: хронологически, за этническим происхождением писателей, за принадлежностью автора к определенному поколению иммигрантов, тематически. Каждый подход дает возможность выявить особенности новеллистики, а также форматировать наше представление об идентичности как азиато-американца, так и американца в целом.

Ключевые слова: азиатско-американский, хронология, поколение иммигрантов, эстетика, идентичность.

Розвиток азіатсько-американської літератури після 1970-х часто описують словами Мао Цзе-Дуна “Нехай розквітне сотня квітів”, оскільки ця широка категорія є надзвичайно гетерогенною, охоплюючи авторів різних етносів, релігій, мов. Як справедливо відзначає професор університету Флорида Атлантик В. Ксю “поняття “азіатсько-американський” зручне в користуванні для бюрократів, медіа і ринку, оскільки воно дає расову характеристику, а позначуваних ним людей воно обмежує і дратує” [20, 436]. Але є багато спільного для усієї азіатсько-

американської літератури, тому цей розділ продовжує існувати, розвиватися і активно досліджуватися в сучасній американістиці. Важко виокремити кілька ключових постатей, які формували азіатсько-американську літературну традицію, тому що її естетика має розгалужене коріння, кожна гілка якого вирізняється своєрідною багатовіковою історією. Романи та автобіографії прославили своїх авторів азіатсько-американського походження набагато раніше за оповідання, тому їх вивченню присвячено чимало наукових і методичних праць. Проте II половина XX сторіччя ознаменувалася появою багатьох збірок малої прози як уже відомих, так і молодих письменників, і на часі стало дослідження азіатсько-американської новелістики. Мета статті – подати стислий огляд напрямів вивчення азіатсько-американських коротких оповідань.

На сьогодні є небагато критичних праць узагальнюючого характеру, присвячених азіатсько-американській короткій прозі. Це статті Р. Лі [9], А. Лінг [10], В. Ксю [20]. Варто відзначити також довідник “Asian American Short Story Writers: An A-to-Z Guide” (за ред. Guiyou Huang, 2003 р.). Статті, розділи або й окремі абзаци, присвячені новелістам азіатського походження, переважно входять до видань із ширшою назвою “Азіатсько-американська література”.

Азіатсько-американські оповідання можна систематизувати за різними критеріями. По-перше, за **хронологічним**, починаючи від найперших оповідань сестер Едіт Мод Ітон (1865-1919) і Вініфред Ітон (1875-1954) з англо-китайської родини. Старша сестра, не зважаючи на синофобію, обрала собі псевдонім китайською Суй Сін Фар (Sui Sin Far – Нарцис) і викривала у своїх творах расизм у Канаді та США, боролася за права китайських іммігрантів. Найвідоміша її збірка оповідань “Mrs. Spring Fragrance” побачила світ у 1912 році. Її сестра Вініфред Ітон писала під псевдонімом Оното Ватана (Onoto Watanna).

Вищий рівень свободи “експериментувати із замовчуваними темами”, який дають оповідання, порівняно з романами, частково пояснює “частоту, з якою в оповіданнях вперше починають представляти широкому загалу затавровані

найнижчі прошарки населення”, а також знімають табу з обговорення наболілих проблем, наприклад, расизму [9, 253]. Такий гострий викривальний характер мали твори сестер Ітон і Хісайе Ямамото. Такою була збірка оповідань “Темрява” Бгараті Мухерджі (1985), яку називають “проривом” в азіатсько-американській літературі, оскільки в ній вперше зображено індійських іммігрантів у США і Канаді [20, 443]. В оповіданнях кінця ХХ-початку ХХІ століття акценти змістилися, і авторів більше цікавлять питання асиміляції, розвитку гетерогенної культурної ідентичності в США, можливості збереження спадщини предків. Історію азіатсько-американської літератури хронологічно представлено в антологіях: “Aiiieeeee! An Anthology of Asian American Writers” (за ред. F. Chin, 1975), “The Big Aiiieeeee!” (за ред. G. P. Chan, F. Chin, 1991), “Asian American Literature” (за ред. Shawn Wong, 1996) та ін.

Популярним є вивчення багатокультурної американської літератури **за етнічним походженням** прозаїків. Завдяки довшій історії імміграції тривалий час на літературній сцені США переважали письменники китайського, японського, філіппінського походження, але в 1990-х відбувся перехід від східно-азійського до пан-азійського літературного домінування. У 1997 р. вийшов спеціальний випуск журналу “Position” (за редакцією відомих професорів азіатсько-американських студій Елейн Кім та Лайзи Лоу), присвячений проблемам вивчення досвіду іммігрантів не тільки зі Сходу, а й з Півдня та Південного Сходу Азії. У передмові редактори пишуть про “створення і підтримку солідарності, не зважаючи на расові та національні обмеження”, що відповідає місії часопису в цілому: “забезпечити новий простір для обговорення соціальних, інтелектуальних, політичних подій, що стосуються Східної Азії та усієї азійської діаспори” [14, xii]. З новим витком азіатсько-американських студій розширилися межі самого поняття, і зараз у рубриці азіатсько-американської літератури часто можна знайти імена авторів не тільки вихідців з Азії, а й з діаспори азіатсько-тихоокеанського регіону. Особливої популярності серед читачів у кінці ХХ століття набули твори авторів-вихідців з

Індії, що підтверджується чисельними літературними нагородами, кіно-адаптаціями, списками бестселерів.

За етнічним принципом організовано колективне дослідження “An Interethnic Companion to Asian American literature” (за ред. King-Kok Cheung, 1997), а також ряд видань, присвячених авторам з окремих етнічних груп: “Chinese American Literature” (Globe Book Co., 1993), “Chinese American Literature since the 1850s” (Xiao-huang Yin, 2000), “The World Next Door: South Asian American Literature and the Idea of America” (Rajini Srikanth, 2004), “The Fiction of South Asians in North America and the Caribbean” (Mitali P. Wong, Zia Hasan, 2004), “Korean American literature: Literary Orphans and the Legacy of Han” (Tracy Dianne Wood, 2008).

По-третє, приналежність письменника до певного **покоління іммігрантів** також є ключем до повнішого розуміння художнього світу автора. Прикметно, що в деяких діаспорах різні покоління мають свої назви. Для прикладу, Issei – перше покоління вихідців з Японії, Nisei – друге, Sansei – третє. Manongs – перше (старше) покоління американців філіппінського походження. ABCD (American Born Confused Desi) і ABC (American Born Chinese) – терміни, що використовуються для позначення другого і третього покоління іммігрантів з Південної Азії та Китаю відповідно. Твори іммігрантів першого покоління часто торкаються тем вигнання, втрати, ностальгії. В автобіографічних творах показано їхні перші кроки в новій країні, проблеми адаптації, а іноді й виживання. Автори другого покоління звертаються до американських реалій, до проблем ідентичності, особистих взаємин. Третє покоління цікавиться культурою своїх предків, а також тем, які замовчували їхні попередники, наприклад, таборів для інтернованих американців японського походження під час II світової війни [10, 35], [15, 153]. Цю тезу підтверджують Р. Ді П’єтро і Е. Іфкович у вступі до антології “Ethnic Perspectives in American Literature”: “Якщо письменники першого покоління зазвичай зосереджуються на особливостях старої країни і способу життя, то друге

покоління займається проблемами ідентичності, а третє часто зближується з першим і прагне відродити своє коріння” [4, 12].

Не зважаючи на безліч відмінностей, американських авторів азіатського походження пов’язують такі спільні теми як расова, гендерна і класова нерівність, непорозуміння між поколіннями, американізація, політика ідентичності. За словами Емі Лінг, саме тому для азіатсько-американського читача оповідання “зберігають пам’ять, пропонують моделі для наслідування, підтримують духовно, виступають втіленням спільної ідентичності” [10, 40]. Існують чисельні дослідження азіатсько-американської літератури **за тематичним принципом**. Наприклад, В. Ксю виділяє три групи авторів. Одні художньому осмисленню піддають свій американський досвід, їхні персонажі живуть американськими реаліями і самостверджуються через відносини з іншими американцями (Френк Чін, Гіш Джен, В. В. Луї, Дон Лі). Інших письменників старий світ приваблює більше, ніж новий. Їхні твори насичені культурними особливостями батьківщини предків, часто присутня ностальгія (Раджа Рао, Дж. Г. Вілла). Третя група митців – посередники між двома світами. Вони створюють персонажів з гібридизованою ідентичністю, в якій відбувається сплав азіатського та американського компонентів (Діана Чанг, Алекс Куо, Джумпа Лагірі, Ендрю Лем) [20, 437].

У монографії “Asian American Literature” (2008) Б. Адамс використовує хронологічно-тематичний підхід, розглядаючи художні твори у п’яти розділах, які відображають розвиток літератури та ідентичності азіато-американців: американський погляд (1880-1920), ми – це Америка (1930-50), проблеми і напади (культурні війни 1960-70-х), між світами (1980-ті), гетерогенність, гібридність і множинність (1990-ті). Американська вчена Сау-лінг Вонг організувала своє тематичне дослідження азіатсько-американської літератури навколо двох метафор, заявлених у заголовку і запозичених із роману Максін Гонг Кінгстон “Жінка-воїн” – необхідність і надмірність, що знову таки пов’язано з різними поколіннями іммігрантів. На думку С. Вонг, перше покоління іммігрантів – це “великі їдоки”

(“big eaters”), чіє споживання продиктовано необхідністю виживання і пристосування. Друге покоління схильне до марнотратства – вони не такі заощадливі і більш вибагливі. Літературознавець називає це “проституцією за харчі” (“food prostitution”) – “продавати себе” задля якоїсь вигоди, хоча часто доводиться приносити в жертву свою духовну цілісність [19, 55].

Взаємини між поколіннями взагалі є однією з найпоширеніших тем сучасних азіатсько-американських творів. Оповідання Джумпи Лагірі “Незвична земля” з її нової однойменної збірки (2008) яскраво показує особливості ментальності трьох поколінь, які змушені жити кілька днів під одним дахом. Руму хвилюють питання, чи знайде її батько спільну мову зі своїм трирічним онуком, і чи повинна вона запропонувати батькові жити разом після смерті матері, як це прийнято в Індії. У напруженій атмосфері кожен з них переглядає своє ставлення одне до одного, свого коріння і місця в родині.

В епіграфі, взятому зі вступного нарису до роману “Червона літера” Н. Готорна, мова йде про те, що переїзд на нове місце зміцнює людей: “Не тільки картопля, але й люди вироджуються, якщо багато поколінь підряд садити їх у той самий виснажений ґрунт. Мої діти народилися в інших місцях, і наскільки це від мене залежатиме, пустять коріння в незвичній для них землі” [8]. Джумпу Лагірі цікавить, чи це дійсно так, чи сприятливим стало переселення в США для Руминої родини. Суть відповіді віднаходимо в образі занедбаного саду біля будинку, який символізує сімейне етнічне коріння. Батько одразу після приїзду починає доглядати за квітами, садить грядки, поливає і обробляє землю, оскільки в доньки не вистачало на це часу, а можливо і бажання. Внук, який спочатку з недовірою ставився до дідуся і його “розваг”, починає поступово йому допомагати. Дідусь виділяє йому власний клапчик землі, на якому хлопчик “садить” деталі від конструктора Lego, пластмасового динозавра і кубик із зіркою. “Ці символи інтернаціонального, доісторичного і небесного опиняються поряд на одній грядці, це передбачення ідеального майбутнього, утопії, яка може бути скрізь або ніде”

[16, 2]. Це заняття згуртовує і зближує родину. Рума пропонує батькові залишатися з ними уже не через почуття обов'язку, а за покликом серця. Для внука дідусь стає другом і наставником – вони разом вчать бенгальську мову. Проте молодші покоління не усвідомлюють, що іммігрант з Індії також змінився. Він хоче повернутися до свого власного будинку і шукати особистого щастя з жінкою, з якою познайомився в туристичній поїздці. Але він їде зі спокійною душею, відчуваючи, що культурне коріння їхнього саду більше не засохне.

На думку Джумпи Лагірі, для іммігрантів першого покоління більш болючими є “самотність, постійне відчуття відчуження, знання про і бажання повернутися до втраченого світу” [7]. З іншого боку, проблема їхніх дітей, які певною мірою успадкували статус і відчуття вигнанців, полягає в тому, що вони часто не відчувають такого сильного зв'язку до жодного зі світів – ні до батьківщини батьків, ні до своєї.

Історії Лагірі демонструють ще одну особливість поколінь. Ідентичність дітей іммігрантів розвивається по-різному в залежності від порядку їхнього народження. Старша дитина другого покоління відчуває набагато більший тиск слідувати волі батьків та виправдати їхні сподівання. Молодші брати і сестри користаються з уже набутого родинною досвіду, процес їхньої соціалізації проходить легше, їхня ідентичність не така крихка, тягар відповідальності не такий важкий, як у найстаршого. Наприклад, в оповіданні “Тільки хороше” мова йде про відносини між Судхою та її молодшим братом Раулем. “Батьки поклалися на дітей. Особливо на Судху. Це вона пояснювала батькові, що листя потрібно збирати в пакети, а не відгортати до лісосмуги навпроти будинку. Знаючи англійську краще, вона дзвонила в сервісний центр, щоб викликати майстра. Рауль ніколи не вважав своїм обов'язком допомагати в цьому батькам. Якщо Судха дивилася на переїзд батьків з Індії, як на пухлину, яка розросталася, Раулю це було абсолютно байдуже: “Їх сюди ніхто не тягнув”, – казав він” [8, 138].

Актуальним питанням вивчення азіатсько-американської літератури є аналіз образу дому/батьківщини, який протягом ХХ століття зазнав серйозних трансформацій, що безпосередньо пов'язано з розвитком ідентичності іммігрантів. До початку глобальної міграції та комунікації поняття дому мало чітку прив'язку до конкретного місця. Сьогодні ж можна почуватися вдома у кількох різних місцях, розділених кордонами і океанами. С. Рушді, наприклад, так визначає географію своєї ідентичності: “людина з Мумбаю, Карачі, Лондона і Нью-Йорка” [13, 76]. Актуальними стали метафори подорожі і трансформації (адаптація до нового місця, інтерналізація його топографії), які замінили поширені раніше мотиви повернення додому і укорінення [12, 10]. Віджай Мішра, професор англійської літератури Університету ім. Мердок (Австралія), виділяє “стару” і “нову” діаспори. На його думку, стара діаспора була діаспорою замкненості, оскільки іммігранти створювали самодостатні “маленькі батьківщини” на новій території [11, 422]. Для них було характерно “подорожувати зі стінами” (С. Рушді), тобто покинувши країну фізично, іммігрант продовжує там залишатися подумки. К. Катрак використовує термін “географічна синхронність” (simultaneity of geography): “можливість жити тут, у плоті, і водночас ще десь подумки і в уяві” [6, 201]. Образ колишнього дому поступово втрачає обриси реальності, “це вже не справжні міста і села, а невидимі, це уявна батьківщина” [15, 10], і вона з часом перетворюється на болісний тягар. Щоб його позбутися необхідно “ослабити ностальгічну нитку, що пов'язує переселенців із міфологізованим домом, вийти за межі свого фіксованого “я” і досягнути особливості нової, гібридизованої ідентичності” [13, 77]. Нова діаспора – це діаспора порубіжжя, однією з головних рис якої є мобільність. Про ідентичність іммігранта більше не говорять, використовуючи опозицію Америка-Індія (Китай, Японія і т.п.) чи накреслюючи одновекторний рух зі Сходу до Нового Світу. Особистість іммігранта описують новими термінами: флюїдність, національна неприналежність, мульти-спорідненість (fluidity, national non-attachment, multiple affiliations).

Ще Суй Сін Фар говорила про роль іммігрантів як культурних посередників, нівелюючи фіксованість їхньої ідентичності, визначеної етнічною приналежністю: “Зрештою, у мене немає національності. І я не збираюся її шукати. Індивідуальність – важливіша за національність. “Ти – це ти, а я – це я,” – говорив Конфуцій. Я протягую праву руку Заходу, а ліву – Сходу, і сподіваюся, що вони не захочуть руйнувати цю маленьку з’єднуючу ланку” [5, 230].

У ключовий момент розвитку своєї особистості персонажі розуміють, що тільки прийняття флюїдності ідентичності допоможе позбутися відчуття втрати і почуватися вдома в сучасному гіпер-мобільному світі. В оповіданні Дж. Лагірі “Зміна і втрата” іммігрантка з Індії просить, щоб по смерті її не хоронили ні в Індії, ні в США, а розвіяли прах над океаном. Тобто поняття дому для неї уже не має фізичних кордонів, це не якесь певне місце, а вода – безмежна і вічно рухома стихія.

Таким чином, до кінця ХХ століття модель автентичної азіатсько-американської ідентичності (Френка Чіна) замінено на ідентичність мультилокалізовану (*multiply located identity*): “Asian America – це більше не частина США, а місце в образному краї, який утворюють діаспори і переїзди людей. Щоб осягнути азіато-американців більше не достатньо розуміти їх роль в історії США чи коріння в країнах походження, потрібно брати до уваги множинність історичних траєкторій, які сходяться у місці під назвою “Asian America”, але які можуть знову розійтися і зруйнувати саме поняття азіато-американця” [2, 83]. Оповідання рубежу ХХ-ХХІ століть демонструють важливий відхід від традиційного для азіато-американців поняття дому і метафори вічного повернення до родинного вогнища. Поняття дому стає полісемантичним, складеним із переїздів та ряду місць, як конкретних, так і уявних, що більше відповідає флюїдній ідентичності азіато-американця, який пережив/переживає постколоніалізм, постмодернізм, транснаціоналізм та інші “-ізми”.

Найменш вивченим аспектом залишається **естетика** азіатсько-американських оповідань, тому що вона є надзвичайно комплексною і багаторівневою. По-перше, письменників надихають багаті усні та писемні традиції східних культур. Крім того, вони перебувають під безпосереднім впливом американської і європейської літератур. Ці спостереження необхідно конкретизувати, тому що на теперішній момент існують лише поодинокі наукові розвідки, присвячені окремим постатям, або свідчення самих авторів про літературні витoki їхньої творчості. Наприклад, Дж. Лагірі найчастіше згадує Вільяма Тревора, а також Еліс Манро, Чехова, Толстого [18]. Чітра Дівакаруні присвятила докторську дисертацію творчості англійського драматурга і поета Крістофера Марлоу (1564-1593). Емі Тан вчилася на творах Фланері О'Коннор, Емі Гемпел, Луїзи Ердріч [3, 6]. Максін Гонг Кінгстон визнає, що її творчість розвивалася під впливом як американських письменників мейнстріму, так і китайсько-американських авторів. З одного боку, вона продовжує традиції Н. Готорна, В. Уйтмена, М. Твена, Г. Стайн. З іншого боку, вважає своєю літературною наставницею Джейд Сноу Вонг, піонерку китайсько-американського автобіографічного роману [1, 166]. Крім того, твори Кінгстон пов'язані із західними і східними джерелами. Вона не тільки переносить східну літературу і міфологію на американський ґрунт, а й вплітає західні міфи у розповідь про родинну історію американців китайського походження. Завдяки своїй вигідній позиції між культурами письменники азіатського походження використовують у своїй творчості різні джерела, поєднують різні літературні традиції і техніки і збагачують, таким чином, американську літературу. Тому такі аспекти як естетика, поетика, міфопоетика азіатсько-американських творів, у тому числі оповідань, є одним із нагальних завдань сучасного літературознавства, у тому числі компаративного.

Азіатсько-американські оповідання вирізняються стилістичним, тематичним, ідейним розмаїттям, тому в цій короткій статті неможливо всебічно охопити їхні особливості. Яким би проблематичним не було їх вивчення, факт залишається

фактом: цей сегмент американської літератури розвивається дуже динамічно, і викликає все більший інтерес як читацької аудиторії, так і критиків. Автори східного походження не зосереджуються винятково на своєму етнічному досвіді в США. Їхні розповіді виходять за рамки етнічних і культурних обмежень і торкаються загальнолюдських тем – кохання, втрати, стосунків у сім'ї. Водночас між письменниками відбувається міжетнічний діалог на теренах США про успіхи і невдачі у Новому Світі, як спільнот, так і їх окремих представників. Обговорення питань етнічної та національної приналежності на сторінках художніх творів продовжує формувати і розширювати наше уявлення про ідентичність американця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Asian American Autobiographers: a Bio-bibliographical Critical Sourcebook. Ed. G. Huan. – Greenwood Publishing Group, 2001. – 446 p.
2. Dirlik A. Asians on the Rim: Transnational Capital and Local Community in the Making of Contemporary Asian America // Places and Politics in an Age of Globalisation. Eds. R. Prazniak, A. Dirlik. – Rowman & Littlefield, 2001. – P. 73-99.
3. Dong L. Reading Amy Tan. – ABC-CLIO, 2009. – 138 p.
4. Ethnic Perspectives in American Literature: Selected Essays on the European Contribution : A Source Book. Eds. R. J. Di Pietro, E. Ifkovic. – Modern Language Association of America, 1983. – 333 p.
5. Far, Sui Sin. Leaves from the Mental Portfolio of an Eurasian // Far, Sui Sin. Mrs. Spring Fragrance and Other Writings. Eds. A. Ling, A. W. Parks. – University of Illinois Press, 1995. – P. 218-230.
6. Katrak K. South Asian American Writers: Geography and Memory // Amerasia Journal. – 22 (3). – 1996. – P. 121-138.
7. Lahiri J. 'I have somehow inherited a sense of exile' // Bangalore Times. – April 9, 2007. <http://findarticles.com/p/news-articles/times-of-india-the/>
8. Lahiri J. Unaccustomed Earth. – Bloomsbury Publishing, 2008. – 333 p.

9. Lee R. Asian American Short Fiction: An Introduction and Critical Survey // A Resource Guide to Asian American Literature. Eds. S. C. Wang, S.H.Sumida. – NY: MLA, 2001. – P. 252-284.
10. Ling A. The Asian American Short Story // Columbia Companion to the Twentieth-Century American Short Story. Eds. B. H. Gelfant, L. Graver. – New York: Columbia University press, 2001. – P. 34-41.
11. Mishra V. The Diasporic Imaginary: Theorizing the Indian Diaspora // Textual Practice. – vol.10. – No. 3. – Winter, 1996. – P.421–447.
12. Mishra V. The Literature of the Indian Ddiaspora: Theorizing the Diasporic Imaginary – Taylor & Francis, 2007. - 286 p.
13. Nagpal D. Between Heaven and Hell – Perceptions of Home and the Homeland in Jhumpa Lahiri’s Work. – GRIN Verlag, 2010. – 88p.
14. Positions. Special Issue: New Formations, New Questions, Asian American Studies. – Volume 1, Number 3. – October, 1998.
15. Rushdie S. Imaginary Homelands // Imaginary Homelands: Essays and Criticism, 1981-1991. – New York: Viking, 1991. – P. 9-22.
16. Schillinger L. American Children // New York Times. – April 6, 2008. <http://www.nytimes.com/2008/04/06/books/review/Schillinger3-t.html?pagewanted=2>
17. Simal B. “Moving Selves”: Immigration and Transnationalism in Gish Jen and Chitra Divakaruni // Transnational, National, and Personal Voices: New Perspectives on Asian American and Asian Diasporic Women Writers. Eds. B. G. Simal, E. Marino. – LIT Verlag Münster, 2004. – P. 151-174.
18. Tayler C. Change and Loss // The Guardian. – June 21, 2008. <http://www.guardian.co.uk/books/2008/jun/21/saturdayreviewsfeatres.guardianreview5>
19. Wong S.-L. Reading Asian American Literature: From Necessity to Extravagance. – Princeton University Press, 1993. – 258 p.
20. Xu W. The Asian American Short Story // A Companion to the American Short Story. Eds. A. Bendixen, J. Nagel. – John Wiley and Sons, 2010. – P. 436-449.